

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕТОДОЛОГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ У БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СТАЛОГО РОЗВИТКУ

© 2017 СОКІЛ О. Г.

УДК 657.01:330.34.01

Сокіл О. Г.

Концептуальні основи методології трансформації традиційної системи обліку у бухгалтерський облік сталого розвитку

У сучасних умовах значення соціальної і екологічної безпеки проявляється у витратах на відновлення і охорону довкілля, на задоволення соціальної забезпеченості на гідному рівні, що передбачає необхідність віддзеркалення цих питань у бухгалтерському обліку. Метою цієї статті є визначення та аналіз шляхів переходу від традиційного бухгалтерського обліку до бухгалтерського обліку сталого розвитку. У статті використано методи дослідження: спостереження, порівняння, емпіричний метод, монографічний метод, метод індукції та дедукції, метод узагальнення. Проаналізовано відмінність охоплення всіх складових традиційного обліку й обліку сталого розвитку в розрізі трьох вимірів: час, місце та тип формування інформації. Обґрунтовано шляхи переходу від традиційної системи бухгалтерського обліку до бухгалтерського обліку сталого розвитку, які вимагають перенаштування та розширення наявної системи обліку. Запропоновано визначення основних складових трансформації бухгалтерського обліку, що можливі за рахунок впровадження внутрішнього та зовнішнього бухгалтерського обліку сталого розвитку. Перспективи майбутніх досліджень полягають у формуванні загальної концепції-методології бухгалтерського обліку сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, бухгалтерський облік, капітал, бухгалтерський облік сталого розвитку.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 9.

Сокіл Олег Григорійович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра обліку і оподаткування, Таврійський державний агротехнологічний університет (пр. Богдана Хмельницького, 18, Мелітополь, Запорізька обл., 72315, Україна)

E-mail: sokil.oleg@yandex.ru

УДК 657.01:330.34.01

UDC 657.01:330.34.01

Сокол О. Г. Концептуальные основы трансформации традиционной системы учета в бухгалтерский учет устойчивого развития

Sokol O. H. Conceptual Foundations of Transforming the Traditional Accounting System into Sustainability Accounting

В современных условиях значение социальной и экологической безопасности проявляется в расходах на восстановление и охрану окружающей среды, на удовлетворение социальной обеспеченности на достойном уровне, предусматривает необходимость отражения этих вопросов в бухгалтерском учете. Целью данной статьи является определение и анализ путей перехода от традиционного бухгалтерского учета к бухгалтерскому учету устойчивого развития. В статье использованы методы исследования: наблюдение, сравнение, эмпирический метод, монографический метод, метод индукции и дедукции, метод обобщения. Проанализированы отличия охвата всех составляющих традиционного учета и учета устойчивого развития в разрезе трех измерений: время, место и тип формирования информации. Обоснованы пути перехода от традиционной системы бухгалтерского учета к бухгалтерскому учету устойчивого развития, требующие перенастройки и расширения существующей системы учета. Предложено определение основных составляющих трансформации бухгалтерского учета, которые возможны за счет внедрения внутреннего и внешнего бухгалтерского учета устойчивого развития. Перспективы будущих исследований заключаются в формировании общей концепции-методологии бухгалтерского учета устойчивого развития.

Under modern conditions the significance of social and environmental security is manifested in costs of restoring and protecting the environment, ensuring social security at a decent level and requires reflecting these issues in accounting. The aim of the article is to identify and analyze the ways of transition from traditional accounting to sustainability accounting. In the article the following research methods are used: observation, comparison, the empirical method, the monographic method, induction and deduction, generalization. There analyzed differences in the coverage of all components of traditional accounting and sustainability accounting in terms of three dimensions: time, place and type of information generation. The ways of transition from the traditional system of accounting to sustainability accounting that require adjustment and expansion of the existing accounting system are substantiated. There suggested definitions of the main components of the accounting transformation, which are possible due to the introduction of internal and external sustainability accounting. A prospect for future research is formation of a general concept-methodology of sustainability accounting.

Keywords: sustainable development, accounting, capital, accounting for sustainable development.

Fig.: 3. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 9.

Ключевые слова: устойчивое развитие, бухгалтерский учет, капитал, бухгалтерский учет устойчивого развития.

Sokol Oleg H. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Accounting and Taxation, Tavria State Agrotechnological University (18 Bohdana Khmelnytskoho Ave., Melitopol, Zaporizka obl., 72315, Ukraine)

E-mail: sokil.oleg@yandex.ru

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Библ.:** 9.

Сокол Олег Григорьевич – кандидат экономических наук, доцент, кафедра учета и налогообложения, Таврический государственный агротехнологический университет (пр. Богдана Хмельницкого, 18, Мелітополь, Запорізька обл., 72315, Україна)

E-mail: sokil.oleg@yandex.ru

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України у світовий простір і з переходом на міжнародні стандарти обліку та звітності чимало великих підприємств України практикують розроблення екологічної і соціальної політики, комплексної програми її реалізації, планування заходів щодо охорони довкілля і забезпечення соціальної безпеки, аналіз фінансових аспектів і проведення екологічних ревізій. Проте досі не вироблені такі стандарти та правила, які охоплювали б усі складові обліку природокористування і соціальної діяльності (обліку сталого розвитку) підприємств: бухгалтерський облік екологічних і соціальних активів, пасивів, результатів і їх віддзеркалення в еколого-соціальної звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені та практики всього світу в різний час зробили внесок у формування правових, організаційно-методологічних, економічних основ становлення і актуалізації сталого розвитку: Р. Перелет, М. Корднєв, Л. Гринів, В. Чабан, Т. Кубах, О. Захарченко, В. Андрианова, А. Саприкіна, Х. Делі, Р. Костанца, П. Хоук та ін. Проте дослідження є досі не завершеними та потребують удосконалення відповідно до викликів сьогодення сталого існування трьох основних складових динамічного середовища: економічного, соціального й екологічного.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є визначення та аналіз шляхів переходу від традиційного бухгалтерського обліку до бухгалтерського обліку сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У попередніх дослідженнях автор визначає облік сталого розвитку як самостійний напрям бухгалтерського обліку господарюючого суб'єкта. Бухгалтерський облік сталого розвитку становить систему виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання інформації про екологічно-соціальний стан і заходи підприємства, що дозволить встановити баланс між задоволенням соціальних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному та здоровому довкіллі.

Упровадження бухгалтерського обліку сталого розвитку дозволить аргументувати економічну ефективність заходів підприємства. Бухгалтерський облік сталого розвитку забезпечить бухгалтерський облік відповідною інформацією, яка нині не має систематизованого характеру. У зв'язку з чим необхідно розробити систему формування витрат на охорону довкілля і соціальне забезпечення, вартісні показники взаємозв'язку довкілля, соціальної сфери й економіки для оцінки екологічних і соціальних чинників. Реальні показники стану довкілля, що отримуються за допомогою моніторингу, їх зіставлення з розробленими вченими нормами якості довкілля можуть скласти інформаційну базу для розроблення системи бухгалтерського обліку сталого розвитку на підприємстві.

Існує беззаперечний зв'язок і постійна взаємодія трьох систем сталого розвитку: економіка, навколишнє середовище та соціум, які можна ототожнити з традиційними видами господарських обліків. Автором запропоновано концепцію побудови бухгалтерського обліку сталого розвитку, де кожен компонент є компліментарним щодо іншого (рис. 1).

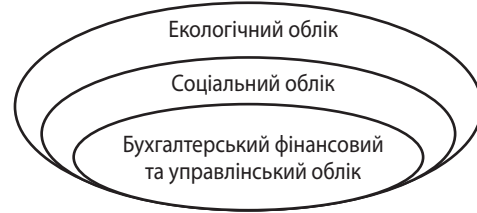

Рис. 1. Концепція побудови бухгалтерського обліку сталого розвитку

Джерело: сформовано автором

Отже, бухгалтерський облік сталого розвитку об'єднує результати екологічного, соціального та бухгалтерського обліку. Це ототожнення вдалося здійснити на основі відокремлення основних видів капіталу за Р. А. Перелетом [1]. Автор виділяє два види капіталу – природний та інноваційний. Інноваційний, за різними точками зору дослідників, поділяється на інтелектуальний, інформаційний, підприємницький, міграційний, людський, споживчий і соціальний.

Всесвітня комісія з довкілля та розвитку регламентує, що збалансований розвиток враховує сукупний актив, що є постійним або зростає з часом. Цей актив складають: промисловий капітал (машини, фабрики, дороги), людський капітал (здоров'я людей, знання та кваліфікація) та екологічний капітал (ліси, якість повітря, води та ґрунтів). Країна мусить споживати таку кількість активу, яка не зменшить сукупні запаси потенціалу [2, с. 11].

Але, на нашу думку, головними об'єктами капіталами для бухгалтерського обліку сталого розвитку є підприємницький, фінансовий, людський, соціальний та екологічний, подальше чітке визначення яких потребує ґрунтовного дослідження.

Р. А. Перелет вважає, що природний капітал базується на даних про фізичні запаси й оцінки отриманого прибутку або ренти з використанням світових цін і місцевих витрат [1, с. 26]. Це визначення не є всеохоплюючим, оскільки не враховує всі характеристики природного капіталу.

Природний капітал не створений людиною, але значною мірою відрізняється від природного стану внаслідок втручання людини. Його можна розкласти на капітал, створений людиною, та власне природний капітал [3, с. 230]. Це визначення не є вичерпним із погляду концепції сталого розвитку, оскільки не відображає його зміст повністю.

Х. Делі, Р. Костанца, П. Хоук та інші науковці ґрунтовно досліджували сутність природного капіталу і дійшли висновку, що природний капітал – це запаси, що складаються з життєпідтримуючих систем (систем життєзабезпечення), біорізноманіття, відновлюваних і невідновних ресурсів, які використовуються людиною або становлять для неї інтерес.

Підприємницький капітал – це підприємницька ідея, спосіб і засіб виготовлення сировини або готової продукції, спосіб надання товару нових властивостей і якісних характеристик – все те, що прийнято називати «ноу-хау» [4, с. 39], тобто це активи, що прямо чи опосередковано враховуються при виробництві товарів чи наданні послуг із метою отримання прибутку.

Під фінансовим капіталом слід розуміти грошові кошти й інші фінансові активи, що нагромаджуються та акумулюються суб'єктом господарської діяльності з метою отримання прибутку та/або забезпечення безперервного процесу виробництва (діяльності) [5].

Соціальний капітал – потенціал взаємної довіри та взаємодопомоги, що раціонально формується у міжособистісних взаєминах, виступаючи такою специфічною категорією ресурсів, як неекономічний капітал [6, с. 34].

Людський капітал – це форма інвестування в людину, її загальну та спеціальну освіту, накопичення здоров'я від народження до працездатного віку, на міграцію та економічно важливу інформацію, на певну духовну стабільність та інтелектуальну мобільність [7, с. 316]. Автором людський капітал розглядається як сукупність різного

роду ресурсів (освіти, здоров'я, культури), які сприяють формуванню особистості людини та накопичуються до працездатного віку.

Екологічний капітал – це умовна складова вартості підприємства, яка складається з оцінки шкідливості дій або протидій охорони навколишнього середовища та впливає на рентабельності сукупного капіталу та співвідношення прибутковості й ризику в процесі розвитку підприємства [8, с. 314].

Таким чином, результати діяльності п'яти капіталів (підприємницький, фінансовий, людський, соціальний та екологічний) можна співвіднести та узагальнити на три види обліку, які уособлюють загальну систему господарського обліку сталого розвитку підприємства (рис. 2).

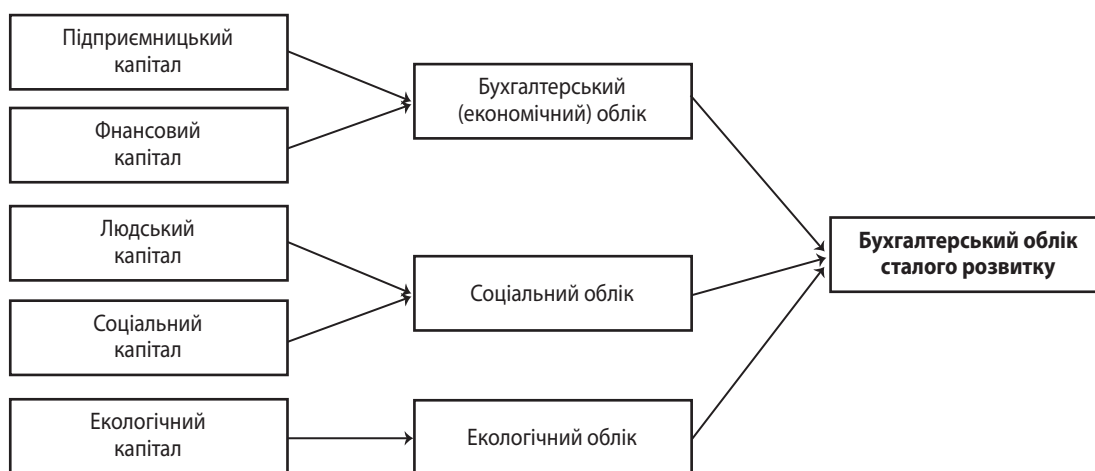

Рис. 2. Формування бухгалтерської інформації бухгалтерського обліку сталого розвитку

Джерело: сформовано автором

Уся інформація, яка надходить від п'яти видів капіталу, повинна упорядковуватися за видами обліку з використанням методів відповідно до їх функціональних можливостей для формування достовірної та неупередженої інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Запропонований розподіл інформації, мета якого полягає у мінімізації одержання неправильних або викривлених даних, потребує чіткої регламентації.

Не викликає сумнівів, що від підприємства залежить, які категорії наведеної інформації будуть працювати на нього найкраще. Тому рекомендації з підготовки звітності полягають в тому, аби охоплення було якомога ширшим. Для пошуку комбінації формування та подачі необхідної інформації звітності може стати в нагоді матриця оцінки сталості підприємства, що ілюструє його можливості у напрямку забезпечення та сприяння сталому розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця оцінки перспектив переходу підприємства до сталого розвитку

Капітал	Три види стану, якими підприємство проявляє себе		
	Як бізнес	Як місце розвитку, дослідження, навчання	Як член громади чи суспільства
1	2	3	4
Підприємницький капітал	Раціональне використання власності	Переваги в розвитку, дослідженні, вивченні	Сприяння удосконаленню громадських відносин, інформаційно-пропагандистська діяльність
Фінансовий капітал	Економія грошових коштів. Використання прогресивної системи калькуляції собівартості	Змагання на міжнародному / регіональному рівні	Модернізація управління ризиками

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Людський капітал	Залучення і збереження кваліфікованих співробітників	<ul style="list-style-type: none"> Забезпечення отримання досвіду студентами та випускниками; розширення можливостей працевлаштування випускників 	Освіта та навчання працівників навіть після працевлаштування
Соціальний капітал	Забезпечення вмілого управління діяльністю	Передбачення можливості зросту та самовдосконалення працівників	Активна участь у зовнішніх програмах соціального розвитку
Екологічний капітал	Ефективне використання ресурсів	Впровадження нових засобів економії природних ресурсів	Збереження та поліпшення стану навколишнього середовища

Джерело: сформовано автором

Навіть якщо елементи матриці з табл. 1 по визначенню масштабу дії на формальний процес обліку підприємства відбуваються протягом певного періоду часу, то проведення аналізу всієї картини сталості має сенс у глобальних умовах виявлення ризику для діяльності галузі.

Концепція формування інформації бухгалтерського обліку сталого розвитку дозволяє встановити, що такий облік, на відміну від традиційної системи фінансового обліку, що формує фінансові потоки та запаси у вигляді звітності про фінансовий стан і прибутковість, додатково надає можливість отримувати інформацію, яка може розглядатись у трьох різних вимірах:

Час формування інформації – в цьому вимірі інформація може бути наданою на певну дату про стан активів

і пасивів або протягом певного періоду часу, наприклад їх руху за певний період.

Місце формування інформації – яка саме інформація входить до меж фінансової звітності (внутрішньої та/або зовнішньої).

Належність інформації – інформація впливає на формування економічних, соціальних чи екологічних результатів, що деталізуються за п'ятьма видами капіталу.

Традиційна система бухгалтерського обліку не враховує не тільки соціальні й екологічні аспекти формування загальної системи обліку сталого розвитку, але й чинники зовнішнього впливу інформації. Для елімінації цих недоліків автором запропоновано концепцію переходу від традиційної системи бухгалтерського обліку до бухгалтерського обліку сталого розвитку (рис. 3).

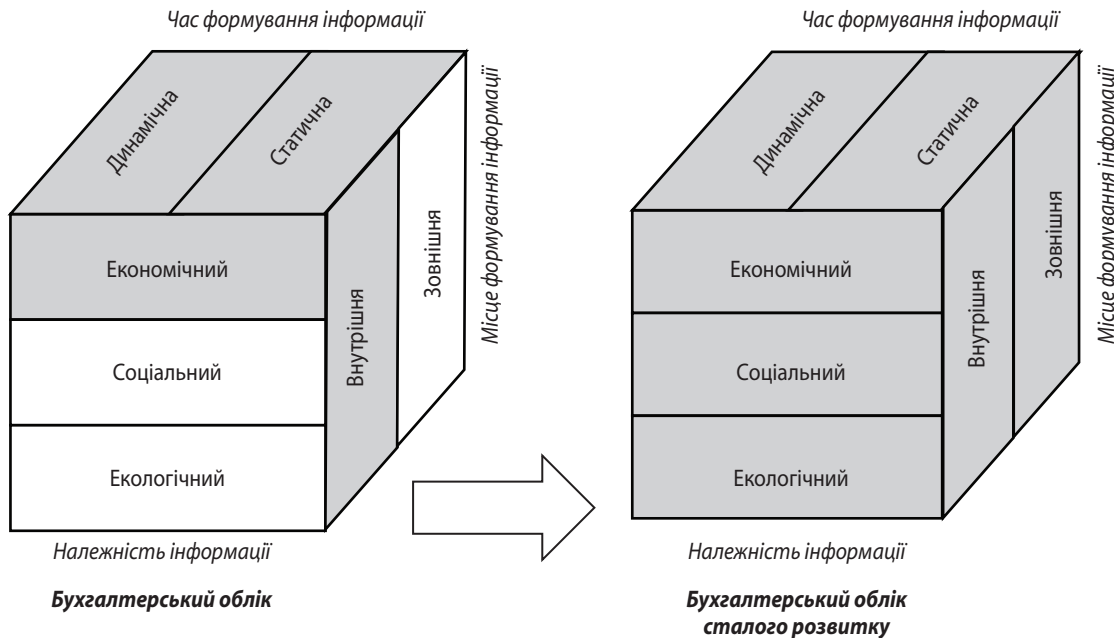

Рис. 3. Модель переходу від традиційної системи бухгалтерського обліку до бухгалтерського обліку сталого розвитку

Джерело: сформовано автором

Вищезазначена концепція переходу вимагає перенавчання та адаптації, що передбачає реалізацію таких заходів:

Трансформація звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), яка вимагатиме додаткової інформації

про витрати та вигоди, пов'язані з економічною, соціальною та екологічною діяльністю.

Розширення типової класифікації за групами доходів і витрат (прибутків і збитків) для охоплення зовнішніх витрат і вигід для навколишнього середовища,

суспільства і економіки, які не враховується традиційним обліком.

Розширення балансу (звіту про фінансовий стан) із урахуванням всього спектра активів, в тому числі нематеріальних активів, таких як вартість бренду, людський капітал або репутація щодо сталості, а також приховані зобов'язання, в тому числі ті, що пов'язані з ризиками сталості.

Перебудова звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) призведе до появи похідної системи обліку. Ця система повинна враховувати внутрішні фінансові потоки, пов'язані з виконанням економічних, соціальних і екологічних зобов'язань. Витрати та вигоди, які вже були враховані при визначенні фінансового результату, потребують реорганізації у плані рахунків, наприклад, раніше прихованих посилянь на формування екологічних витрат або прихованих заощаджень. Для реалізації цієї мети автором запропоновано використання «внутрішнього бухгалтерського обліку сталого розвитку», який покликаний для деталізації інформації, сформованої існуючою традиційною системою обліку, та повторне представлення в розрізі елементів сталості поточних витрат, які пов'язані з відповідними соціальними та екологічними доходами (з точки зору доходів або витрат управлінського обліку). Очевидно, досі не існує єдиного розподілу та віднесення витрат за рахунками, пов'язаними з навколишнім середовищем або суспільством, тому що вони будуть варіюватися залежно від характеру підприємства і його діяльності. Наприклад, витрати на спеціальні страхові збори для покриття витрат на використання небезпечних хімічних речовин або витрати, пов'язані з розміщенням веб-сайту, або доступність освіти працівникам і населенню відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [9]. Результатом є прихована економія, що включає скорочення витрат на утилізацію відходів за програмами утилізації, економія на рахунках за електроенергію внаслідок впровадження енергоефективних технологій або врахування маркетингових витрат чи збільшення трансакційних витрат. Внутрішній бухгалтерський облік сталого розвитку дозволяє встановити зв'язок між прихованими витратами і вигодами і фінансовою ефективністю для прийняття управлінських рішень.

Внутрішній бухгалтерський облік сталого розвитку є складовою загальної системи бухгалтерського обліку сталого розвитку та джерелом інформації для внутрішніх користувачів: власників чи управлінського персоналу, а отже, може становити комерційну підприємницьку таємницю.

Введення нових рахунків для узагальнення зовнішніх витрат і вигід для навколишнього середовища, суспільства й економіки вимагає переорієнтації наявного плану рахунків. Доки внутрішній бухгалтерський облік сталого розвитку реєструє інформацію, пов'язану з фінансовими потоками, і вона вже врахована десь у фінансових звітах підприємства, існує вірогідність, що інформація, пов'язана з доходами та витратами зовнішнього впливу, досі не врахованою. Вирішенням цієї проблеми є використання «зовнішнього бухгалтерського обліку сталого розвитку».

Соціальні й екологічні витрати та вигоди можуть бути відображені у чужій звітності або взагалі не зафіксовані. Наприклад, витрати на будівництво соціальної та екологічної інфраструктури призводять до зростання цін

на нерухомість поблизу промислових та інших підприємств. Зовнішні вигоди можуть включати в себе користування громадськістю об'єктами інфраструктури, таких як плавальні басейни, бібліотеки, театри, а також екологічні вигоди збереження зеленого простору землекористування (з точки зору поглинання забруднення та біологічного різноманіття).

Вплив чинять як зовнішні, так і внутрішні компоненти. Наприклад, стрес впливає як на продуктивність праці всередині організації, так і поза її межами – на якість життя працівника та його сім'ї. Вплив на організацію інтерналізується як втрачена продуктивність і може бути врахована в одному з внутрішніх рахунків сталості. Більш широкий вплив на людину і суспільство мають, наприклад, витрати, пов'язані з лікуванням у закладах охорони здоров'я, що не інтерналізуються, а отже, повинні проявлятися в обліку зовнішніх соціальних витрат.

Основним завданням зовнішнього бухгалтерського обліку сталого розвитку є узагальнення інформації, призначеної зовнішнім користувачам, сформованої на базі показників і висновків внутрішнього обліку сталого розвитку.

У двох попередніх варіантах переналаштування та розширення традиційної системи обліку потоки витрат і вигід повинні бути розподілені на внутрішні та зовнішні рахунки прибутків і збитків, що відображатимуть зміни в запасах підприємств. Традиційний облік враховує лише вартість капіталу, на відміну від відображення змін, що є нерозвиненим аспектом бухгалтерського обліку.

Теоретично «балансовий звіт сталого розвитку» може являти з собою ведення екологічних, соціальних та економічних активів і зобов'язань (як всередині організації, так і за її межами). А «звіт про фінансовий стан сталого розвитку» повинен відображати вхідні та вихідні дані зміни активів і пасивів у динаміці часу. Цих критеріїв ніколи не дотримуються при традиційному формуванні фінансової звітності, оскільки формування бухгалтерського балансу обмежується вузьким переліком активів і пасивів. Не враховується, що нематеріальні активи (бренд підприємства, професійні якості працівників чи репутація) є внутрішніми запасами, які потребують грошової оцінки та включення до традиційних рахунків для ефективного прийняття рішень.

Кожне підприємство, здійснюючи вплив на навколишнє середовище, суспільство й економіку, повинно відображати людський капітал працівників після їх виходу з організації як соціальний капітал спільноти, в якій працює організація, і природний капітал, до якого воно належить. Існує низка питань, пов'язаних з вивченням впливу на екологічну та соціальну сферу, як всередині підприємства, так і за його межами, та роллю підприємства у збільшенні запасів природного (екологічного) капіталу. Саме для пошуку відповіді на схожі питання покликаний бухгалтерський облік сталого розвитку.

Зовнішні соціальні й екологічні результати діяльності підприємств, як правило, відображаються у нефінансових показниках. Досі не набуло практики у проведенні аналізу відображення та формування результатів, щоб враховувалися у формуванні звітів про зовнішні дії впливу підприємств (особливо сільськогосподарських) на навколишнє середовище. На відміну від традиційного принципу

відображення інформації, бухгалтерський облік сталого розвитку (і звітність) стає все більш поширеним явищем у корпоративному світі.

Багато енергетичних, будівельних та інших промислових компаній і корпорацій світу вже використовують методологію екологічного обліку для майбутнього та більш ефективного управління своїм впливом на навколишнє середовище. Протягом останніх десяти років ці підприємства публікують свої повні екологічні звіти поряд зі своїми звичайними річними фінансовими звітами. Проте сільськогосподарські підприємства світу, а особливо України, нівелюють свій вплив у екологічному та соціальному оточенні. Хоча для цих підприємств є критично важливим урахування свого зовнішнього та внутрішнього впливу на екологічну безпеку та соціальний розвиток місцевості, де вони працюють.

Висновок. Проведений аналіз нагальної потреби у трансформації традиційної системи бухгалтерського обліку дозволив сформулювати загальну концепцію інноваційного бухгалтерського обліку сталого розвитку, який спирається на інформацію про результати діяльності основних п'яти видів капіталу. Внаслідок чого було запропоновано три етапи переходу та впровадження обліку сталого розвитку на підприємствах. Встановлено, що під час формуванні нової системи обліку потрібно зважати на спрямованість і джерела формування інформації, що є основою внутрішнього та зовнішнього бухгалтерського обліку сталого розвитку. Автором розроблено матрицю оцінки перспектив переходу підприємства до сталого розвитку, що буде в нагоді пошуку комбінації формування та подачі необхідної інформації звітності для прийняття рішень користувачами. Перспектива подальших досліджень полягає в тому, щоб визначити коло користувачів і релевантну інформацію для прийняття рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перелет Р. А. Обеспечение устойчивости природной среды: количественная оценка. *Механізм регулювання економіки*. 2008. № 1. С. 22–29.
2. Коржнев М. М. Природно-ресурсні основи сталого розвитку. Київ: Вид-во КНУ, 2001. 270 с.
3. Гринів Л. С. Економічні функції природного капіталу. *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія економічна. 2000. Вип. 7. С. 227–232.
4. Чабан В. Складова інноваційної інфраструктури: венчурний капітал. *Фінанси України*. 2005. № 4. С. 35–40.
5. Кубах Т. Г. Фінансовий капітал та його місце в структурі капіталу. URL: http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Economics/14_145950.doc.htm. (Дата звернення 11.03.2017 р.)
6. Захарченко О. В. Соціальний капітал як чинник взаємодії громадського суспільства та місцевого самоврядування. *Наукові записки*. 2005. Т. 45. С. 32–40.
7. Андрианова В. В. О человеческом капитале. *Культура народов Причерноморья*. 1998. № 3. С. 316–318.
8. Саприкіна Л. М. Формування парадигми екологічно відповідального споживання. *Проблеми економіки*. 2013. № 2. С. 312–317.
9. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

REFERENCES

- Andrianova, V. V. "O chelovecheskom kapitale" [About human capital]. *Kultura narodov Prichernomorya*, no. 3 (1998): 316-318.
- Chaban, V. "Skladova innovatsiinoi infrastruktury: venchurnyi kapital" [Component of innovative infrastructure: venture capital]. *Finsny Ukrainy*, no. 4 (2005): 35-40.
- Hryniv, L. S. "Ekonomichni funktsii pryrodnoho kapitalu" [The economic functions of natural capital]. *Visnyk Lvivskoi komertsiinoi akademii. Seriya ekonomichna*, no. 7 (2000): 227-232.
- Korzhev, M. M. *Pryrodno-resursni osnovy staloho rozvytku* [The natural resource base for sustainable development]. Kyiv: Vyd-vo KNU, 2001.
- Kubakh, T. H. "Finsnovyi kapital ta yoho mistse v strukturі kapitalu" [Financial capital and its place in the capital structure]. http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Economics/14_145950.doc.htm
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
- Perelet, R. A. "Obespecheniye ustoychivosti prirodnoy sredy: kolichestvennaya otsenka" [The sustainability of the natural environment: a quantitative assessment]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, no. 1 (2008): 22-29.
- Saprykina, L. M. "Formuvannia paradyhmy ekolohichno vidpovidalnoho spozhyvannia" [The formation of the paradigm of ecologically responsible consumption]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2013): 312-317.
- Zakharchenko, O. V. "Sotsialnyi kapital yak chynnyk vzaiemodii hromadskoho suspilstva ta mistsevoho samovriaduvannia" [Social capital as a factor of interaction between civil society and local government]. *Naukovi zapysky* vol. 45 (2005): 32-40.